

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.8.152](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.8.152)

УДК 339.13

*О. О. Гайдукова,
асистент кафедри управління проектами та безпеки підприємства,
Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича
ORCID: 0000-0003-3540-6839*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ «ЕЛЕКТРОННА ТОРГІВЛЯ»

*О. Haidukova
Senior teacher of project management and enterprise security department
Yuriy Fedkovich National University of Chernivtsi*

THE THEORETICAL ASPECTS OF CONCEPT "ELECTRONIC TRADE"

Досліджувана стаття присвячена розробці теоретичної бази функціонування підприємств у сфері електронної торгівлі. Метою статті є дослідження наукового поняття «електронна торгівля» у поєднанні із «електронною комерцією», «віддаленою торгівлею», «дистанційною торгівлею». Узагальнено та систематизовано підходи вітчизняних та зарубіжних науковців щодо визначення сутності поняття «електронна торгівля». Аналізуючи матеріали, опубліковані в науковій літературі, автор виокремлює основні відмінності та підходи щодо означення електронної торгівлі в зарубіжних та вітчизняних економічних виданнях. Розглянуто визначення терміну «електронна торгівля» міжнародними офіційними організаціями. Узагальнено та визначено значення електронної торгівлі в економічній теорії. Автором запропоновано власне трактування досліджуваної економічної категорії. Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є уточнення такого поняття як «електронна торгівля».

The article is devoted to develop a theoretical framework for the functioning of enterprises working in the field of electronic trade. The aim of the article is to study the scientific concepts of the "electronic trade", the "electronic commerce", the "distance trade", the "remote trade" and the development of a detailed definition of the economic phenomena. This article considers theoretical aspects of the electronic commerce in Ukraine economy. Analyzing the foreign and domestic research works, we have discussed the various scientific approaches to the impact of the electronic trade on the global economy, as well as the urgency of the definitions used in the field of management. This article describes the main elements and forms of the electronic commerce, such as electronic trade. Analyzing the materials, published in the scientific literature, the author try to assess the main differences and benefits about determined the electronic trade in foreign and native economic publications. The article considers the definition of "electronic trade" by the international official organizations. The electronic trade is a part of electronic business, and includes financial and commercial operations aimed at making a profit by means of electronic communications and digital technology. A kind of the electronic commerce is an electronic trade, the essence of which is the sale of goods/services only using a computer on the Internet. Analyzed the strengths and weaknesses of the development and dissemination of electronic commerce. The definition of the electronic trade in economic theory was generalized and systematized by the author. The author came up with own definition of the electronic trade. The author also formulated recommendations

for overcoming barriers that hinder electronic commerce. The prospects for further research in this direction are to clarify concepts such as "electronic trade" and its logical application in practice. The further development of scientific works in this direction will create a unified theoretical basis for the operation of the electronic commerce enterprises.

Ключові слова: *електронна торгівля; дистанційна торгівля; віддалена торгівля; електронна комерція; сутність електронної торгівлі; сутність електронної комерції.*

Key words: *electronic trade; distance trade; remote trade; e-commerce; nature of electronic trade; nature of e-commerce.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сьогоднішній день Інтернет являє собою територію, на якій активно продають і купують, рекламують і оплачують найрізноманітніші товари та послуги, спілкуються люди з усіх куточків світу, переглядають відеоролики та перечитують новини, здобувають освіту та необхідну інформацію, голосують та здійснюють банківські операції та ін. Доступ до Інтернету став нагальною потребою, тому люди деяких професій не можуть уявити себе поза доступом до мережі. Інтернет перетворився з абстрактної «Всесвітньої комп'ютерної мережі» в інформаційний канал, який використовується повсякденно менш ніж за десятиліття.

Саме за рахунок цих факторів і таке економічне явище як «торгівля» перемістилося до Інтернету. Електронна торгівля в Україні з'явилася порівняно недавно, що визначає перспективність обраного напрямку дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із зазначеної тематики основна частина наукових праць належить зарубіжним авторам: Козьє Д. [8], Мак-Картні М.П., Пейтл К. У вітчизняній та російській літературі тема електронної торгівлі певною мірою висвітлена в роботах: Кобелева О.А. [7], Новомлинського Л. М. [10], Авдейчикова О.В. [3], Хальчевський А.Н. [13], Макарова М.В. [9], Ткаченко С.О [12].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є розробка понятійного апарату економічної категорії «електронна торгівля». При розгляді даної сфери господарювання будемо виходити з таких понять, як «електронна комерція», «віддалена торгівля» та «дистанційна торгівля».

Виклад основного матеріалу дослідження. Існує багато авторських визначень «електронної торгівлі» як економічного явища та кілька офіційних. Якщо узагальнити офіційні визначення (Європейської комісії, Світової організації торгівлі (СОТ), Міжнародного союзу електрозв'язку, Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), Конференції ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД)), то сутність електронної торгівлі полягає в організації процесу товарно-грошового обміну у формі купівлі-продажу на базі електронних технологій [1]. Більш широко трактується це поняття Комісією ООН з міжнародного торгового права (UNCITRAL): електронна торгівля – це організація і технологія купівлі-продажу товарів, послуг електронним способом з використанням телекомунікаційних мереж та електронних фінансово-економічних інструментів [2]. Таким чином можливо зробити висновок, що обидва визначення містять купівлю-продаж, що здійснюється електронними засобами, причому у віртуальному режимі.

В економічній теорії електронна торгівля (оптова, роздрібна) підприємств різних форм власності або приватних домогосподарств досить часто трактується як форма торгівлі, за якої вся діяльність пов'язана з купівлею-продажем товарів і здійснюється через мережеву електронну сітку Інтернет [4, с.190].

На думку зарубіжних вчених, наприклад Д. Козьє, «... електронна торгівля – це торгівля через мережу Інтернет за допомогою комп'ютерів покупця і продавця. Предметом електронної торгівлі може бути будь-який продукт (товар, послуга, інтелектуальна власність, продукт у цифровому форматі). Електронна торгівля народила нову форму організації торговельних підприємств – віртуальні майданчики, віртуальні магазини, віртуальні вітрини і т. ін. Наприклад, фірма Amazon із Сіетла (США, штат Вашингтон), не маючи традиційних магазинів, продає книжкову продукцію через Інтернет-магазин» [8].

Російський вчений О. А. Кобелев дотримується думки, що «... під електронної торгівлею слід розуміти технології здійснення комерційних операцій та управління виробничими процесами із застосуванням електронних засобів обміну даними» [7]. У визначенні автор застосовує поняття «управління виробничими процесами», що являє собою здійснення управління складним комплексом первинних процесів: основних, обслуговуючих і допоміжних підрозділів підприємства, що забезпечують своєчасний випуск заданої продукції. Тобто, ці процеси стосуються виробництва продукції, а не безпосередньо здійснення її торгівлі, а в нашому випадку – електронної торгівлі.

Л. М. Новомлинський вказує, що «електронна торгівля – це форма бізнес-процесу, в якому взаємодія між суб'єктами відбувається електронним чином» [10] не уточнюючи складові бізнес процесу. Адже бізнес процес являє собою сукупність бізнес операцій, певну кількість внутрішніх видів діяльності, що починаються з одного або більше входів і закінчуються створенням продукції, необхідної клієнту (клієнт – не обов'язково зовнішній відносно підприємства споживач, це може бути підрозділ організації або конкретний працівник). Бізнес процеси є безперервними, мають певні входи (постачання ресурсів, виникнення ідеї бізнесу, ідеї нового продукту, послуги тощо) і виходи у вигляді продукту, що задовольняє потреби споживачів. Таким чином,

бізнес процес охоплює всю лінійну організацію зверху до низу, тобто ототожнювати його з електронною торгівлею вважаємо економічно необґрунтованим.

Вчений А. В. Юрасов вводить поняття фізичного обміну та фізичного контакту у обґрунтуванні визначення електронної торгівлі, тобто «електронна торгівля ґрунтується на інформаційних технологіях, при веденні якої взаємодія сторін здійснюється електронним способом замість фізичного обміну або безпосереднього фізичного контакту» [14].

Здійснений аналіз наукових робіт дозволяє виявити найбільш економічно обґрунтовані визначення досліджуваного терміну «електронна торгівля». Так дослідник В. О. Соболев у своїй авторській статті «Сутність основних понять Інтернет-торгівлі» застосовує таке визначення: «...це організація і технологія процесу купівлі-продажу товарів, в якому весь цикл комерційної транзакції або її частина відбувається електронним способом із використанням телекомунікаційних мереж та електронних фінансово-економічних інструментів за допомогою реклами й розповсюдження товарів і послуг у мережі Інтернет» [11].

Деякі науковці поряд з поняттям «електронна торгівля» виділяють окремо «віддалену торгівлю» та «дистанційну торгівлю». Наприклад, О.В. Авдейчикова говорить про «віддалену торгівлю» як сферу торгової діяльності, за допомогою якої «продавець безпосередньо не вступає в контакт з покупцем при укладанні договору купівлі-продажу та вибору товару, а процес продажу здійснюється за умов дистанційного способу реалізації: Інтернет-магазину, поштових каталогів, телемагазинів, торгових автоматів тощо» [3]. Таке поняття більш широке ніж «електронна торгівля», адже включає в себе продаж через поштові каталоги, торгові автомати, телемагазини тощо, а такі інструментарії продажу не являють собою складові електронної Інтернет торгівлі.

А.Н. Хальчевський використовує поняття «дистанційна торгівля» ототожнюючи її з «електронною торгівлею». При цьому, він стверджує, що термін «електронна торгівля» тотожний до визначень «електронна комерція», «віртуальна торгівля», «online торгівля», «offline торгівля» [13]. Але, електронна торгівля, на відміну від електронної комерції, охоплює не весь процес товарно-грошового обміну, а тільки ту його частину, яка безпосередньо пов'язана з купівлею-продажем. Таке твердження належить до електронної роздрібно торгівлі. Що стосується електронно-оптової торгівлі, то діапазон функцій тут значно ширше. Але в цілому електронна комерція поняття складніше, ніж електронна торгівля. Тому вважаємо, що остання є частиною електронної комерції.

Будучи динамічною моделлю ведення бізнесу, електронно-роздрібна торгівля розвивається не тільки швидкими темпами, але й широкомасштабно охоплює дедалі більше нових операцій та процесів:

- установлення контакту (не фізичного) між «покупцем» і «продавцем»;
- обмін комерційною інформацією;
- повний цикл інформаційного супроводу покупця;
- пошук, демонстрація, вибір, консультація, конкурентоспроможність товару;
- продаж товарів, у тому числі електронних продуктів, надання послуг;
- взаєморозрахунки (у тому числі з використанням електронного переказу грошей, кредитних карток, електронних грошей);
- управління процесом доставки товарів безпосередньо покупцю або за вказаною ним адресою;
- після продажне обслуговування.

Як наслідок, деякі економісти ототожнюють електронну торгівлю з електронною комерцією. Макарова М.В. наводить таке визначення: електронна торгівля (електронна комерція) – це форма поставки продукції, при якій вибір і замовлення товарів проводяться з використанням технологій Інтернет, а розрахунок між покупцем і постачальником здійснюється з використанням електронних документів або засобів платежу [9].

Поряд із тим Задвірний Я. визначає «електронну комерцію як комерційну активність людей, яка включає фінансові та торгові трансакції, що проводяться за допомогою комп'ютерних мереж під час купівлі-продажу товарів чи послуг» [5]. Тобто автор відокремлює електронну комерцію від електронної торгівлі лише можливістю проведення різноманітних видів фінансових операцій за допомогою мережі Інтернет.

Науковець Дроздова О. Г. у своїх дослідженнях визначила, що поняття «комерції» та «торгівлі» (електронної, Інтернет) ототожнювати не можна, оскільки існують незначні відмінності в їх сутності, а саме: торгівля є більшою мірою фактичною передачею товару споживачу, а організація в цілому торговельного процесу більш притаманне комерції [6]. Докладніше проведений аналіз різноманітних наукових підходів до визначення поняття «електронна торгівля» наведений в табл. 1.

Таблиця 1.

Аналіз наукових підходів до визначення поняття «електронна торгівля»

№ п/п	Автори, джерело	Визначення поняття «електронна торгівля»
1	Європейська комісія, СОТ, Міжнародний союз електров'язку, ОЕСР, ЮНКТАД [1]	Електронна торгівля – це організація процесу товарно-грошового обміну у формі купівлі-продажу на базі електронних технологій
2	Комісія ООН з міжнародного торгового права (UNCITRAL) [2]	Електронна торгівля – це організація і технологія купівлі-продажу товарів, послуг електронним способом з використанням телекомунікаційних мереж та електронних фінансово-економічних інструментів
3	Балабанов [4, с. 190]	Електронна торгівля (оптова, роздрібна) підприємств або приватних

		домогосподарств це форма торгівлі, за якої вся діяльність пов'язана з купівлею-продажем товарів і здійснюється через мережеву електронну сітку Інтернет
4	Козьє Д. [8]	Електронна торгівля – це торгівля через мережу Інтернет за допомогою комп'ютерів покупця і продавця
5	Юрасов А.В. [14]	Електронна торгівля ґрунтується на інформаційних технологіях, при веденні якої взаємодія сторін здійснюється електронним способом замість фізичного обміну або безпосереднього фізичного контакту
6	Новомлинський Л. [10]	Електронна торгівля – це форма бізнес-процесу, в якому взаємодія між суб'єктами відбувається електронним чином
7	Кобелев О.А. [7]	Електронна торгівля - технології здійснення комерційних операцій та управління виробничими процесами із застосуванням електронних засобів обміну даними
8	Соболев В.О. [11]	Електронна торгівля - це організація і технологія процесу купівлі-продажу товарів, в якому весь цикл комерційної транзакції або її частина відбувається електронним способом із використанням телекомунікаційних мереж та електронних фінансово-економічних інструментів за допомогою реклами й розповсюдження товарів і послуг у мережі Інтернет
9	Ткаченко С.О. [12]	Електронна торгівля це специфічна форма реалізації, заснована на системі знань щодо обороту товарів на основі інформаційних технологій, що інтегрує торговельну діяльність у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства, підкоряючись міжнародним правилам торгівлі та базується на глобальній ієрархічно організованій електронній системі
10	Макарова М.В. [9]	Електронна торгівля (електронна комерція) – це форма поставки продукції, при якій вибір і замовлення товарів проводяться з використанням технологій Інтернет, а розрахунок між покупцем і постачальником здійснюється з використанням електронних документів або засобів платежу

Джерело: складено автором на основі [1], [2], [4], [8], [7], [9], [10], [11], [12], [14]

Трактування економічної категорії «електронна торгівля», яка, на нашу думку, найбільш обґрунтована, дана С.О. Ткаченко. Автор визначає електронну торгівлю як специфічну форму реалізації, заснованої на системі знань щодо обороту товарів на основі інформаційних технологій, що інтегрує торговельну діяльність у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства, підкоряючись міжнародним правилам торгівлі та базується на глобальній ієрархічно організованій електронній системі [12].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Таким чином, дослідивши вище запропоновані зарубіжними та вітчизняними науковцями визначення терміну «електронна торгівля» вважаємо, що під електронною торгівлею слід розуміти вид економічної та господарської діяльності, де об'єктом, над яким здійснюють дію є товарообмін, купівля-продаж товарів, а також обслуговування покупців та замовників різних видів послуг за допомогою весвітньої мережі Інтернет, і, де по завершенню електронної дії, відбувається передача права користування або права власності речовим товаром або послугою покупцеві. Електронна торгівля як економічна категорія являє собою лише одну зі складових електронної комерції та вивчає здійснення покупок за допомогою комп'ютерних Інтернет-мереж.

Сьогодні під електронною торгівлею розуміють, реалізацію товарів і послуг через мережу Інтернет. При цьому в секторі електронної торгівлі розрізняють підприємства, що здійснюють реалізацію лише за допомогою електронної мережі, і підприємства, що використовують її як додатковий канал збуту. Завдяки тому, що зазначений спосіб реалізації зводить до мінімуму витрати (не потрібно розсилати каталоги, обробка замовлень відбувається автоматично і т. д.), ця форма торгівлі є найбільш перспективною у своєму розвитку. Практично кожне підприємство посилкової торгівлі має у своєму розпорядженні сьогодні веб-сторінку з пропозицією товарів і можливістю зробити замовлення. Інтенсивність використання електронних мереж торговельно-розсильних підприємств залежить, насамперед, від схильності цільової групи, на яку воно націлено. На нашу думку, у найближчий час в Україні варто чекати збільшення інтернет-реалізації, що можна розглядати як додатковий ресурс розвитку ринку.

Список літератури.

1. United nations conference on trade and development. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unctad.org/en/Pages/Home.aspx>.
2. United nations commission on international trade law. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uncitral.un.org>.
3. Авдейчикова Е.В. Анализ понятия «удаленная торговля» и ее особенности. / Е.В. Авдейчикова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/v/analiz-ponyatiya-udalyonnaya-torgovlya-i-eyu-osobennosti>.
4. Балабанов И.Т. Финансовый менеджмент. Как управлять капиталом? / И.Т. Балабанов / - М.: Финансы и статистика, 1995. - 384с. – С. 190.
5. Задвірний Я. Використання можливостей електронної комерції у процесі ведення бізнесу. / Я.Задвірний, А.Орловська // Формування ринкової економіки в Україні. – 2008. - Вип. 18. - С. 70-75.

6. Квач Я. П. Сутність та розвиток електронної торгівлі в Україні: обліковий аспект. / Я.П. Квач, О.Г. Дроздова // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. - 2015. - № 2. - С. 33–40.
7. Кобелев О. А. Электронная коммерция : учебное пособие / О. А. Кобелев / Под. ред. проф. С. В. Пирогова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2009. – 684 с.
8. Козье Д. Электронная коммерция / Д. Козье / Пер. с англ. – М. : Издательско-торговый дом «Русская редакция», 1999. – 288 с. – С. 6.
9. Макарова М.В. Ефективність застосування мережних технологій в компаніях: монографія / М.В. Макарова. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – 186 с.
10. Новомлинский Л. Электронная Коммерция. Тенденции развития в мире и в России. / Леонид Новомлинский // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.tops.ru/publishing/pub_007.html.
11. Соболев В. О. Сутність основних понять Інтернет-торгівлі / В. О. Соболев // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_DNI_2008/Economics/33645.doc.htm.
12. Ткаченко С.О. Електронна торгівля: шляхи підвищення культури обслуговування споживачів. / С.О. Ткаченко, А.С. Дядін // БізнесІнформ №11, 2015. – С.200-204.
13. Хальчевский А.Н. Качество в сфере дистанционной торговли. / А.Н. Хальчевский // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/v/kachestvo-v-sfere-distantsionnoy-torgovli>.
14. Юрасов А. В. Электронная коммерция: учеб. пособие. – М. : Дело, 2003. – 480 с. – С. 44.

References.

1. The official site of UNCTAD (2019), available at: <https://unctad.org/en/Pages/Home.aspx>, (Accessed 26 July 2019).
2. The official site of UNCITRAL (2019), available at: <https://uncitral.un.org>, (Accessed 26 July 2019).
3. Avdejchikova, E.V. (2019), “The analyze of definition “remote trade” and its specification”, available at: <https://cyberleninka.ru/article/v/analiz-ponyatiya-udalyonnaya-torgovlya-i-eyo-osobennosti>, (Accessed 30 July 2019).
4. Balabanov, I.T. (1995), Finansovyy menedzhment. Kak upravljat' kapitalom? [Finance management. How do administer by the capital?], Finansy i statistika, Moscow, Russia.
5. Zadvirnyj, Ya and Orlovs'ka, A. (2008), “The process of leading business through using ability of e-commerce”, Formuvannia rynkovoї ekonomiky v Ukraini, vol. 18, pp. 70-75.
6. Kvach, Ya.P. and Drozdova, O.H. (2015), “The implication and development of e-commerce in Ukraine: account aspect”, Visnyk Zhytomyr's'koho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu, vol.2, pp. 33-40.
7. Koblelev, O. A. (2009), Elektronnaya kommertsiya [E-commerce], Dashkov i Ko, Moscow, Russia.
8. Koze, D. (1999), Elektronnaya kommertsiya [E-commerce], Russkaya redaktsiya, Moscow, Russia.
9. Makarova, M.V. (2008), Efektyvnist' zastosuvannia merezhnykh tekhnolohij v kompaniiakh [The effective of using Internet technology in company], RVV PUSKU, Poltava, Ukraine.
10. Novomlinskiy, L. (2019), “E-commerce. The tendency of development in the world and in Russia“, available at: www.tops.ru/publishing/pub_007.html, (Accessed 2 August 2019).
11. Soboliev, V. O. (2019), “The essence of the basic concepts of Internet commerce”, available at: http://www.rusnauka.com/15_DNI_2008/Economics/33645.doc.htm, (Accessed 2 August 2019).
12. Tkachenko, S.O. and Diadin, A.S. (2015), “E-commerce: the way of increasing the culture of servicing customers”, BiznesInform, vol.11, pp. 200-204.
13. Khal'chevskiy, A.N. (2019), “The quality of distance trade”, available at: <https://cyberleninka.ru/article/v/kachestvo-v-sfere-distantsionnoy-torgovli>, (Accessed 2 August 2019).
14. Yurasov, A. V. (2003), Elektronnaya kommertsiya [E-commerce], Delo, Moscow, Russia.

Стаття надійшла до редакції 19.08.2019 р.